

Daya Kishan Thussu & Des Freedman (eds.)*War and the Media. Reporting conflict 24/7*

Londen etc. (Sage Publications) 2003, 266 p.,

(ca.) € 35,- ISBN 0 7619 4313 7

Barbie Zelizer & Stuart Allan (eds.)*Journalism after September 11*

Londen, New York (Routledge) 2002, 268 p.,

(ca.) € 23,- ISBN 0 415 28800 2

Waren velen na afloop van de Koude Oorlog
gedwongen hun wereldbeeld ingrijpend bij te

stellen, na de aanslagen door Al-Qaeda en de politieke en militaire reacties van de Amerikaanse regering kwamen de internationale verhoudingen opnieuw in een ander perspectief te staan. In dit perspectief is het bipolaire machtsevenwicht vervangen door een unipolaire dominantie, met Amerika als het nieuwe *informal empire*. Het begrip *empire* is, zoals in een van de laatste afleveringen van *Foreign Affairs* te lezen viel, door deskundigen op het gebied van internationale betrekkingen opnieuw uit de kast gehaald om de positie van Amerika in de wereld te duiden. Waren de koloniale machten van de negentiende eeuw nog 'formeel wereldrijken', het Amerika van vandaag oefent zijn macht vooral uit door op wereldschaal ideologisch terrein te veroveren. De internationale dominantie die de supermacht inmiddels heeft bereikt, is echter niet alleen gebaseerd op cultureel imperialisme maar ook en vooral op militaire superioriteit. In het eerste geval is sprake van de uitoefening van een zogenoemde *soft power* (Joseph Ney), waarbij de Amerikaanse *public relations-machine* alles in het werk stelt om de *hearts and minds* van 'vreemde' – lees: islamitische – volkeren te winnen, ook wel aangeduid als *public diplomacy* of *perception management* (een eufemisme voor propaganda). Het laatste heeft ook betrekking op de binnenlandse orde, die uit veiligheidsoverwegingen meer en meer onder 'toezicht' is komen te staan; de inlichtingendiensten draaien overuren en hun vrijheden zijn aanzienlijk uitgebreid. Op militair gebied gaat het om een staat die in een permanente toestand van oorlog verkeert met het *global terrorism* en die zich daarom het alleenrecht heeft toegeëigend op internationale schaal militair in toenemende mate te interveniëren. Dit heeft de wapenindustrie bepaald geen wind-eieren gelegd. In het belangwekkende en doorwrochte *War and the Media* komen deze ontwikkelingen uitgebreid aan de orde.

Terwijl in *War and the Media* de rol van de media vooral vanuit een sociologisch en internationaal perspectief wordt belicht, staan in het eerder verschenen *Journalism after September 11* vooral de directe effecten centraal die de aanslagen hadden op de informatievoorziening en berichtgeving. Dit laatste boek is bovendien ook wat

meer naar binnen gericht dan het eerste, en wel in twee opzichten. Niet alleen verwijst het *Journalism* uit de titel vooral naar de Amerikaanse (en in mindere mate Britse) journalistiek, het boek bezit ook een cultuurpsychologische lading met het accent op de verwerking van een nationaal trauma. In sommige bijdragen kan de lezer nog een ondertoon van shock ontwaren, het is dan ook niet voor niets opgedragen aan de slachtoffers van de aanslagen op 11 september. Op een andere manier is het minstens zo schokkend om te lezen welke effecten de aanslagen hadden op de Amerikaanse 'hoeders' van de democratie: de journalisten.

Dat journalisten vanuit een ideologisch kader schrijven mag dan bekend worden geacht; als het persmedium niet zelf een uitgesproken signatuur draagt, gaat het publiek er algemeen vanuit dat het neutraal en evenwichtig over de toestand in de wereld wordt geïnformeerd. Deze mythe van objectiviteit houden de media zelf ijverig in stand. Volgens Michael Schudson – een van de auteurs in *Journalism after September 11* – zijn er echter drie omstandigheden waaronder zowel vermeende objectiviteit als pluriformiteit worden opgeschort en dat is wanneer sprake is van een tragisch ongeval, van gevaar en van een bedreiging van de nationale veiligheid. Alledrie waren van toepassing op de aanslagen van 11 september. Vanaf dat moment verkondigden de Amerikaanse media nog maar één centraal interpretatiekader:

'A benovelent, democratic, and peace loving nation was brutally attacked by insane evil terrorists who hate the United States for its freedoms and affluent way of life. The United States must immediately increase its military and covert forces, locate the surviving culprits and exterminate them; then prepare for a long-term war to root out the global terrorist cancer and destroy them.' (xiv)

Het competitieve en commerciële klimaat dat het Amerikaanse medialandschap kenmerkt werd radicaal terzijde geschoven. Concurrerende nieuwsorganisaties wisselden video- en satellietbeelden uit, dachten even niet aan de kijkcijfers, gooiden hun programmering om, ruilden

amusement in voor actualiteiten en disponeerden reclameboodschappen. In de dagen die volgden deden journalisten hun best de gebeurtenis in te kaderen en betekenis te geven, zodat de getraumatiseerde bevolking een uitgangspunt had om een aanvang te maken met de verwerking van deze schok. De media speelden – en behoren die volgens Zelizer ook te spelen – hierin een essentiële rol. Een van de manieren om greep op een ramp te krijgen is haar te vergelijken met een andere crisis. Maar met welke andere ramp konden de aanslagen van 11 september worden vergeleken? De aanslag op president Kennedy? De explosie van de *Challenger*? De Golfoorlog? De dood van Diana? Het bloedbad in Columbine? Uiteindelijk kwam de aanval op Pearl Harbor als het meest passende kader uit de bus. Inmiddels is na de aanslag in Madrid '11 september' zelf een vergelijkingskader geworden.

De gehomogeniseerde media en de golf van patriottisme die over het land spoelden smoorden elke nuance en elk kritisch geluid. Blonk de journalistieke professie al niet uit in zelfkritiek,

na 11 september was althans in Amerika elke vorm van zelfreflectie totaal verdwenen. Journalisten leken uit hun rol van observatoren en criticasters te zijn gestapt en werden van 'buitenstaanders' nu betrokken leden van een getraumatiseerde gemeenschap. De vraag naar de mogelijke motieven achter de aanslagen werd dan ook niet gesteld. In plaats daarvan was de centrale vraag *Why do they hate us so much?* een uiting van een nieuwe geconstrueerde oppositie tussen *them* – de Arabische islamieten – en *us* – de westerse staten (en Israël) die in een joods-christelijke traditie staan. Ruim twee jaar nadat *Journalism after September 11* verscheen, heeft deze kloof zich eerder verbreed dan vernauwd. 'De' journalistiek daarentegen lijkt voor een deel zijn kritische vermogen – in ieder geval tegenover de regering Bush – enigszins te hebben hervonden. De inzet van mediatechnologie in de Amerikaanse oorlogvoering – op welk terrein dan ook – gaat echter onverminderd door en dat is, zo lezen we in *Media and the War*, weinig geruststellend.

Bernadette Kester